

Józef KLOCH

UCZENIE FILOZOFII W SPOSÓB INTERESUJĄCY

- Peer Olsen, *Ein Arbeitsbuch zu 'Sofies Welt'*, Verlag an der Ruhr 1995. Przekł. pol.: *Przewodnik po 'Świecie Zofii'*, Jacek Santorski & Co, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1997, ss. 136 (także w wersji CD-ROM).

Niewiele jest książek filozoficznych dla młodzieży, a niemal zupełnie brakuje podręczników metodycznych do nauczania filozofii. W dodatku co do ludzi młodych bardzo istotne są metoda i język przekazywania wiedzy filozoficznej; wymagania są spore, bo i dziedzina nie należy do łatwych. Zbyt naukowy język spowoduje niezrozumienie zagadnień i w konsekwencji znużenie lekcją lub przedmiotem w ogóle. Popularyzowanie wiedzy jest wielką umiejętnością.

Światowy bestseller Josteina Gaardera wzbogacił bibliotekę książek na temat historii filozofii. Przeznaczony dla młodzieży *Świat Zofii*, nie będący jednak podręcznikiem szkolnym, został ostatnio wzbogacony zeszytem ćwiczeń zatytułowanym *Przewodnik po 'Świecie Zofii'*. Publikacja ta systematyzuje przygody Zofii Amundsen, wzbogaca książkę postawionymi problemami i pytaniami oraz proponuje różne sposoby jej wykorzystania. W ten sposób powieść staje się przydatnym i przystępnym podręcznikiem wprowadzającym w krainę historii filozofii.

Autor *Przewodnika* ma, jak się wydaje, spore doświadczenie dydaktyczne. We wprowadzeniu dzieli się swoimi wrażeniami: „[...] sam z dużym powodzeniem i niezmiennie dobrym odzewem omawiałem *Świat Zofii* na

*UWAGA: Tekst został zrekonstruowany przy pomocy środków automatycznych; możliwe są więc pewne błędy, których sygnalizacja jest mile widziana (obi@opoka.org). Tekst elektroniczny posiada odrębną numerację stron.

wielu zajęciach, zarówno jako odrębny temat, jak i w ramach ‘Filozofowania z dziećmi’ albo ‘Filozofii praktycznej’”. Doświadczenie dydaktyczne Olsena jest wyraźnie widoczne na kartach *Przewodnika*; jego treść stanowią wskazówki dla prowadzących zajęcia z historii filozofii w oparciu o *Świat Zofii*, propozycje metod pracy podczas lekcji oraz zbiory zagadnień związanych z poszczególnymi rozdziałami bestselleru Gaardera. Całość wzbogacona jest mapami, wykresami, ilustracjami dobrze dostosowanymi do wieku odbiorców oraz osiemdziesięcioma dwoma gotowymi do skopiowania ‘arkuszami ćwiczeń’ dla uczniów.

Świat Zofii pozbawiony jest kompozycji typowej dla podręczników. Ów brak został niewątpliwie uzupełniony przez zeszyt ćwiczeń proponujący dobre rozwiązania metodyczne; o nich chcę przede wszystkim napisać, by skłonić do sięgnięcia po tę książkę. *Przewodnik* nadaje powieści Gaardera strukturę podręcznikową, wyodrębnia tematy, systematyzuje przykłady, uzupełnia o konieczne narzędzia — indeksy haseł i osób, pytania i propozycje wypracowań pisemnych oraz bibliografię. Wszystkie te zabiegi czynią ze *Świata Zofii* niekonwencjonalny podręcznik. Uczniowie są stale dopingowani do zaznajomienia się z historią polityczną i społeczną oraz stanem nauki i kultury danego okresu. Przykładem stosowania takiej metody jest w podręczniku Olsena zwłaszcza okres baroku (por. s. 66); sposób ten można z powodzeniem zastosować i do innych okresów. Oprócz tego poprzez czytelne symbole graficzne umieszczone na poszczególnych stronach autor zeszytu ćwiczeń ilustruje historię filozofii niektórymi wydarzeniami danej epoki, określa *Sitz im Leben*; nie ma więc przepaści między nurtem myśli filozoficznej a kulturą i nauką.

Arkusze ćwiczeń niejednokrotnie wymagają od uczniów kojarzenia różnych faktów w przekrojowych problemach; niektóre z nich z powodzeniem można przedstawiać także we wstępie do filozofii na poziomie wyższym niż licealny. Nastoletni kandydaci na filozofów nakłaniani są także do tworzenia notatek na fiszkach przez wyszukanie szeregu definicji, biogramów myślicieli i ich poglądów, jakie są zawarte w *Świecie Zofii*. Nie koniec na tym — Olsen proponuje rozszerzenie kartoteki haseł i osób na podstawie innych źródeł oraz wykorzystanie fiszek do zabaw, np. zgadywanek. Gaarder o wielu znaczących postaciach jedynie wspominał, a niektóre pominął, zwłaszcza z okresu średniowiecza. Autor *Przewodnika* zauważa owe braki, prezentu-

jąc listę filozofów nieobecnych w powieści (s. 125). Jest to także wyraźna sugestia, aby dokonać uzupełnień w trakcie lekcji. Wśród metod proponowanych przez Olsena są także m. in. opracowywanie tekstu *Świata Zofii*, różne formy refleksji nad zagadnieniami filozoficznymi, scenki z podziałem na role, komentarze do sentencji, praca z mapami, dyskusje oraz „specjalność szefa” czyli przydzielenie danego tematu określonej osobie, która ma stać się ekspertem w konkretnej dziedzinie. Cenne jest zestawienie poszczególnych rozdziałów powieści Gaardera z zagadnieniami, pojęciami i postaciami z historii filozofii (s. 126–129); od *Dodatku*, w którym znajduje się ów wykaz, radzę w ogóle rozpocząć przeglądanie podręcznika. Mocną stroną opracowania są materiały gotowe do skopiowania i wykorzystania; dzięki nim lekcja nie będzie monologiem nauczyciela, a odrabianie zadania domowego stanie się bardziej interesujące.

W podręczniku należy nanieść kilka drobnych poprawek. W wyliczeniu proponowanych tematów na s. 19 zagadnienia związane ze św. Tomaszem z Akwinu odnoszą się do stron 199–206; podobnie jest w wypadku Newtona — w wykazie należy wpisać zamiast stron 248–251 strony 227–231 ze *Świata Zofii*. Łamanie tekstu odbywało się widocznie na niemieckiej matrycy wersji elektronicznej podręcznika, gdyż na 125 stronie mamy nagle nagłówek *Liste der Begriffe für die Stichwortverzeichnis-Kartei*. Na 134 stronie nie *Zycie* lecz *Życie* jest snem. Pewną pułapką dla uczniów może być *Zegar średniowiecza* (s. 122) ilustrujący wydarzenia tej epoki. Jeśli tytuł odnieść do całej tarczy zegarowej, to okaże się, że narodziny Jezusa oraz podróże św. Pawła miały miejsce... w wiekach średnich. Dobrze byłoby także dopisać listę tematów i pojęć dotyczących niektórych myślicieli oraz zagadnień (np. Kartezjusz, Spinoza, Lock, Wielkie bum). Gwoli większej zgodności układu podręcznika z czterema klasycznymi okresami wyodrębnionymi w historii filozofii należałoby wyraźnie wydzielić w *Przewodniku* także okres nowożytnej i współczesnej filozofii a nie tylko starożytność i średniowiecze.

Zwrócenie uwagi na nieliczne zresztą błędy w druku i postulaty uzupełnień przyczynią się do udoskonalenia strony edytorskiej i merytorycznej podręcznika, który już w obecnej formie wart jest polecenia. Dokładne wskazówki co do metod wykorzystania zeszytu ćwiczeń są dowodem solidnych przemyśleń autora, doświadczenia dydaktycznego i wielkiej pomysłowości. Peer Olsen znalazł sposób na „sprzedanie” wiedzy zawartej w znakomicie

sprzedającym się *Świecie Zofii*. Przewodnik czyta się z zainteresowaniem; można go określić jako podręcznik metodyczny w końcowej fazie dopracowywania. Nie jest wykluczone, że autor pokusi się kiedyś o wyodrębnienie części przeznaczonej dla uczniów w formie osobnego zeszytu, co wyręczyłoby nauczycieli w kopiowaniu kilkudziesięciu stron dla uczniów na każdą lekcję; warto byłoby wówczas rozszerzyć część przeznaczoną dla uczących i umieścić w podręczniku także klucz do innych ćwiczeń a nie tylko do zadania z 88. strony.

Gdyby zastosować wystawianie cenzurek uczniowskich w odniesieniu do autora — ogólna ocena *Przewodnika* brzmiałaby bardzo dobry z minusem.

Józef Kloch